

Strípky Čriepky

Časopis Čechů, Moravanů, Slezanů a Slováků na Novém Zélandě

Číslo 4 (No.4)

Duben 2014 (April 2014)

Ročník 25 (Vol. 25)

Pomlázka

Velikonoce poznamenávají téma jazykového koutku - pomlázka. Budeme hovořit o tom, z čehoslovo vzniklo a jak se na území České republiky používá popřípadě si všimneme i jeho nářečích i protějšků. Slovo pomlázka nemá nic společného se slovesem pomlátit, jak se různí šprýmaři někdy domnívají. Účelem velikonočního "vypláčení" je totiž omlazení, takže pomlázka souvisí se slovesem pomladit. Původně se slovem pomlázka patrně označoval celý zvyk vyplácet děvčata o velikonočních pomlázku. Až později se pojmenování přeneslo na onen nástroj, kterým se děvčata šlehají. Právě pojmenování zvyku a nástroje jsou na celé věci nejzajímavější. Na našem území se totiž pro označení těchto dvou velikonočních atributů v různých oblastech používají všelijaké nářeční varianty a právě o těch si dnes budeme povídat především.

O pojmenování pomlázky jako zvyku se můžeme velmi názorně poučit z map ve druhém dílu Českého jazykového atlasu, které přesně zachycují, na jaké části území se dané varianty používají. Největší územní rozšíření pozorujeme u pojmenování pomlázka. To se používá prakticky na celém území Čech, jiná pojmenování jsou mnohem omezenější. V malé oblasti blízko Jablonce nad Nisou se používá kolada, v malé oblasti kolem Jindřichova Hradce se používá podstatné jméno malovna, které patrně souvisí s expresivním slovesem malovat ve smyslu bít někoho. Jiné než základní pojmenování pomlázka se používá také v nejvýchodnějším, přesněji v severovýchodním cípu české části našeho území. V těchto místech se nechodí na pomlázku, ale na dynování, na koledu nebo na šmerkust. Na dynování se chodí především při hranicích s Polskem, slovo patrně souvisí podst. jm. dyngus (=velikonoční pondělí). Na koledu a na šmerkust se chodí v oblasti blíže do vnitrozemí. Slovo šmerkust pochází z něm. Schmeckostern, což lze jen obtížně přeložit, první část souvisí se slovesem chutnat, druhá s označením pro Velikonoce.

Na Moravě se naopak prakticky s pomlázkou nesetkáme. Lze říci, že v severním pásu území Moravy se používají varianty související se zmíněným německým výrazem: šmerkust, šmekústr, šmigrust a šmejrgust. V jižní části je velmi rozšířené pojmenování mrskút související se slovesem mrskat, v jihovýchodní části území

Moravy, tedy na moravsko-slovenském pomezí se užívá ještě pojmenování šlaháčka. Původ je asi zřejmý.

Ještě zbývá objasnit, jak se kde říká onomu nástroji, který mládenci na velikonoční pondělí užívají. V Čechách je to opět nejčastěji pomlázka, výjimky jsou i zde jen na poměrně malé části území. V úzkém pásu vymezeném velmi hrubá městy Plzeň, Příbram, Roudnice nad Labem, Teplice, Most a Kadaň žijí také označení žila nebo pamihod, resp. pamihoda. Další odlišnosti nacházíme blíže k moravsko-slovenskému pomezí: v území zhruba mezi městy Jihlava - Tábor - Ledec n. Sáz. - Jindřichův Hradec se užívají dūtky, v severovýchodním cípu území zase dynovačka nebo žilka; blíže do vnitrozemí pak metla. Větší část území Moravy pokrývá pojmenování žila, velmi rozšířený je také tatar, u hranic s Polskem se užívá také kyčka nebo karabáč, poměrně úzký pás území u hranic se Slovenskem pak pokrývá pojmenování korbáč. Tatar se pomlázce říká přeneseně podle toho, že podobné nástroje mívali Tataři. Podoby korbáč a karabáč jsou přeneseny z nářečního pojmenování pro spletený nebo řemenný bič.

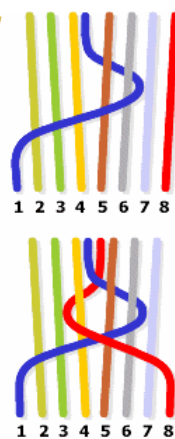
Prevzato z Internetu

JAK SE PLETOU POMLÁZKY

Pomlázka ze šesti proutků, pletená dokulata

Proutky rozdělíte tak, že máte v každé nuce po třech. Vrchní proutek č.1 z levé strany provlékněte kolem středního proutku č.5 na pravé straně a vraťte na nejspodnější pozici zpět na levou stranu. Totéž udělejte s pravým horním proutkem. Nyní proutek č.2 obtočte kolem proutku č.5 a vraťte mezi proutky č.1 a č.6. Střídavě pokračujte z každé strany až ke konci délky proutků. Nesmíte zapomenout citlivě dotahovat. Na konci svažte proutky provázkem, případně lenkým vrbovým proutkem. Můžete také ozdobit konec pomlázky barevnou pentlí.

Pomlázka z osmi, pletená dohranata

Do každé ruky si vezměte 4 proutky. Proutek č.1 z levé ruky provlékněte horem mezi proutky č.6 a č.7 a spodem vraťte před proutek č.4. Proutek č.8 z pravé ruky horem provlékněte mezi proutky č.3 a č.4 a spodem vraťte mezi proutky č.1 a č.5 v horní části. Dále vezměte proutek č.2 z levé ruky a horem provlékněte mezi proutky č.5 a č.6 a spodem umístěte mezi proutky č.1 a č.8. Postupujte dále střídavě z pravé a levé strany, až dopletele ke konci proutků.

ČTK